साहिबजादा सय्यद महंमद

अमिराब्बास अब्बासी आणि इतर

विरुद्ध

मध्य भारत राज्य आणि इतर

(बी. पी. सिन्हा, सी.जे., जपर इमाम, ए. के. सरकार, के.एन.वांचू आणि जे. सी. शाह, जे. जे.)

पर्सनल लॉ - पालकत्वाचा अधिकार—घटनात्मक उपायांद्वारे लागू करता येत असेल तर—भारतीय राज्यघटना, कलम 32.

पश्चिम पाकिस्तानात स्थलांतरित झालेल्या पहिल्या याचिकाकर्त्याने याचिकाकर्ते 2 आणि 3, त्यांची अल्पवयीन मुले यांना चुकीच्या पद्धतीने बंदिस्त केल्याच्या आरोपावरून न्यायालयासमोर हजर करण्याचे निर्देश मिळावेत यासाठी बंदी प्रत्यक्षीकरणाच्या रिटसाठी मध्य भारत उच्च न्यायालयात अर्ज केला आणि हा अर्ज फेटाळल्यानंतर रतलामच्या जिल्हा न्यायाधीशांकडे त्या व्यक्तीचे पालक म्हणून नियुक्तीसाठी आणि संबंधित अल्पवयीन मुलांची मालमत्तेच्या देखभालीसाठी गार्डियन अँड वॉर्ड अॅक्ट अंतर्गत अर्ज केला. जिल्हा न्यायाधीशांनी हा अर्ज फेटाळून लावत दुसऱ्या प्रतिवादीची पालक म्हणून नेमणूक केली. पहिल्या याचिकाकर्त्याने जिल्हा न्यायाधीशांच्या या आदेशाविरोधात उच्च न्यायालयात अपील केले परंतु ते अपील फेटाळण्यात आले. त्यांनी या न्यायालयात अपील करण्यासाठी विशेष परवानगीसाठी अर्ज केला पण तो अर्जही

फेटाळण्यात आला. त्यानंतर पहिल्या याचिकाकर्त्याने याचिकाकर्ते 2 आणि 3 चे नैसर्गिक पालक म्हणून घटनेच्या कलम ३२ अन्वये सध्याची याचिका दाखल केली. दुस-या प्रतिवादीचे हित अल्पवयीन मुलांच्या हिताचे प्रतिकूल आहे, त्याने त्यांच्या मालमत्तेचा गैरवापर केला आहे आणि पहिला प्रतिवादी, मध्य भारत राज्य अल्पवयीन मुलांच्या मालमत्तेचे रक्षण करण्यासाठी पावले उचलण्यास बांधील आहे, जे करण्यात ते अपयशी ठरले होते आणि अशा प्रकारे अल्पवयीन मुलांचे नुकसान भरून काढण्यासाठी स्वत: ला जबाबदार धरले होते.

परिणाम,ही याचिका पूर्णपणे चुकीची असून ती फेटाळण्यात यावी, असे म्हटले आहे.

राज्यघटनेच्या भाग 3 ने दिलेल्या मूलभूत अधिकारांच्या अंमलबजावणीतच न्यायालय घटनेच्या कलम ३२ अन्वये अधिकारक्षेत्राचा वापर करू शकते. जेथे सक्षम अधिकारक्षेत्राच्या न्यायालयाच्या निर्णयामुळे याचिकाकर्त्याने आरोप केलेला अधिकार अस्तित्वात नाही आणि त्यामुळे त्याचे उल्लंघन होऊ शकत नाही, तेव्हा हे न्यायालय कथित अधिकाराच्या संरक्षणासाठी त्या कलमांतर्गत दाखल केलेल्या याचिकेवर सुनावणी करू शकत नाही.

कायद्यासमोर समानता नाकारण्याचा किंवा कायद्यांचे समान संरक्षण नाकारण्याचा दावा कार्यकारी कारवाई विरुद्ध किंवा कायदेशीर प्रक्रियेच्या विरोधात केला जाऊ शकतो परंतु सक्षम अधिकारक्षेत्राच्या न्यायालयाच्या निर्णयाविरुद्ध नाही.

तसेच घटनेच्या कलम 136 अन्वये विशेष परवानगीचा अर्ज फेटाळण्याचा या न्यायालयाचा आदेश कलम ३२ अन्वये रिटच्या अर्जाद्वारे टाळता येणार नाही.

मूळ अधिकार क्षेत्र : १९५६ ची याचिका क्रमांक २१७.

अब्बासी भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३२ अन्वये मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी याचिका.

याचिकाकर्त्यांसाठी पंडित नानक चंद.

आय. एन. श्रॉफ, प्रतिवादी क्र.1 साठी

1960 फेब्रुवारी 26. न्यायालयाचा निर्णय शाह जे. द्वारे वितरित केले गेले.

शहा, जे.—ही साहिबजादा सय्यद मोहम्मद अमिराब्बास अब्बासी यांनी दाखल केलेली याचिका आहे, ज्यांना स्वत:च्या वतीने पहिले याचिकाकर्ते म्हणून आणि त्यांच्या दोन अल्पवयीन मुलांचे कमाल अब्बास आणि जेहनाजेब बानो यांचे नैसर्गिक पालक म्हणून संबोधले जाईल, मध्य भारत राज्य (आताचे मध्य प्रदेश राज्य) आणि हेबियस कॉर्पसच्या योग्य रिट किंवा रिटसाठी याचिकाकर्ते क्रमांक 2 आणि 3 आणि इतर तीन प्रतिवादी, मंदामस, सर्टिओरी, प्रतिषेध व इतर कोणतीही रिट, निर्देश किंवा आदेश. मध्य भारत राज्याला अल्पवयीन याचिकाकर्ते 2 व 3 यांच्या मालमत्तेचा ताबा तात्काळ घेण्याचे आणि अल्पवयीन मुलांच्या नुकसानीची रक्कम निश्चित करण्याचे निर्देश देणे आणि मध्य भारत राज्य व इतर प्रतिवादींना त्यांच्या संबंधित कर्तव्यांच्या पालनात हलगर्जीपणामुळे गमावलेल्या मालमत्तेच्या संपूर्ण मूल्याची भरपाई देण्याचे आवाहन करणे, अल्पवयीन मुलांच्या मालमत्तेचे रक्षण करण्यात अपयशी ठरल्याबद्दल आणि चौथ्या प्रतिवादीला अल्पवयीन मुलांना या न्यायालयासमोर हजर करण्याचे आवाहन करणे आणि अल्पवयीन मुलांना त्यांचा ताबा घेण्यासाठी वैयक्तिक कायद्यानुसार सक्षम असलेल्या एखाद्या नातेवाइकाच्या ताब्यात देण्याचे निर्देश देणे आणि मध्य भारत राज्याच्या मुख्य सचिवांना दुसऱ्या प्रतिवादीच्या बाजूने सोडलेल्या ट्रस्ट मालमत्तेचा

संपूर्ण तपशील सादर करण्यास सांगणे आणि निर्देश देणे. पहिल्या प्रतिवादीला 29 मार्च 1948 पासून त्याच्या ताब्यात असलेल्या दागिन्यांच्या पेटीसह हजर करणे आणि मालमत्तेचा संपूर्ण तपशील देणे. आणि . अल्पवयीन याचिकाकर्त्यांना झालेला तोटा आणि .त्याचे प्रमाण आणि खटल्याच्या परिस्थितीत न्यायालय न्याय्य आणि योग्य म्हणून देऊ शकेल, अशा पुढील सवलतीच्या संदर्भातील प्रतिवादींची जबाबदारी जाहीर करणे .

प्रथमदर्शनी दावा केलेल्या सवलती राज्यघटनेच्या कलम ३२ अन्वये रिट साठीच्या याचिकेची व्याप्ती मध्ये समाविष्ट नाहीत. या न्यायालयाला त्या कलमांतर्गत . राज्यातील रिटसह निर्देश, आदेश किंवा रिट जारी करण्याचा अधिकार आहे. बंदी प्रत्यक्षीकरण, परमादेश, प्रतिषेध, इ.

कोणत्याही मूलभूत हक्कांच्या अंमलबजावणीसाठी जबरदस्तीने ताब्यात घेणे आणि प्राधिलेख जे जे योग्य असोत; परंतु या याचिकेद्वारे, प्रथम याचिकाकर्त्याने याचिकेवर दावा केला आहे की, प्रतिवादींनी याचिकाकर्ते 2 - आणि 3 च्या मालमत्तेचा गैरवापर केला आहे, एक रिट किंवा रिट ज्यात अल्पवयीन मुलांचे नुकसान निश्चित केले जावे आणि ते चांगले केले जावे असे निर्देश दिले आहेत आणि या न्यायालयाकडे त्यांच्या पर्सनल लॉ नुसार अल्पवयीन मुलांचा ताबा देण्याची तरतूद करण्याची मागणी केली आहे.

याचिकेला बळ देणारी वस्तुस्थिती अशी आहे -

पहिल्या याचिकाकर्त्याने 1940 मध्ये नायर जहाँ बेगम नावाच्या व्यक्तीशी विवाह केला आणि तिच्यापासून त्यांना याचिकाकर्ते 2 आणि 3 अशी दोन मुले झाली. नायर जहाँ बेगम यांचे 1943 मध्ये निधन झाले आणि त्यानंतर याचिकाकर्ते 2 आणि 3 ची देखभाल नायर जहाँ बेगम

यांची आई मुशर्रफ जहाँ बेगम यांनी केली. तिचे वडील नायर जहाँ बेगम यांच्याकडून तिला काही मौल्यवान मालमत्तेचा वारसा मिळाला होता आणि तिची आई मुशर्रफ जहाँ बेगम यांच्याकडून तिला लग्नाच्या वेळी बऱ्यापैकी हुंडा मिळाला होता. 6 मार्च 1949 रोजी मुशर्रफ जहाँ बेगम यांचे निधन होण्यापूर्वी मुशर्रफ जहाँ बेगम यांनी याचिकाकर्ते 2 व 3 यांच्या फायद्याच्या काही मालमत्तेसंदर्भात ट्रस्ट तयार केला होता. नायर जहाँ बेगम यांच्या मृत्यूनंतर पहिल्या याचिकाकर्त्याने दुसरे लग्नाचा करार केला होता आणि . त्या विवाहातून तीन मुले झाली. मुशर्रफ जहाँ बेगम यांच्या हयातीत पहिल्या याचिकाकर्त्याने याचिकाकर्ते 2 आणि 3 मध्ये रस घेतला नाही आणि 1948 मध्ये कधीतरी ते पश्चिम पाकिस्तानात स्थलांतरित झाले आणि रावळपिंडीत वास्तव्यास आले. मुशर्रफ जहाँ बेगम यांच्या मृत्यूनंतर पहिल्या याचिकाकर्त्याने मध्य भारत उच्च न्यायालयात बंदी प्रत्यक्षीकरणाच्या स्वरूपातील रिट साठी अर्ज केला आणि याचिकाकर्ते 2 आणि 3 यांना चुकीच्या पद्धतीने ताब्यात घेतल्याच्या आरोपावरून त्यांना न्यायालयात हजर करण्याचे निर्देश द्यावेत, अशी विनंती केली. उच्च न्यायालयाने हे निर्देश देण्यास नकार दिला आणि आदेश दिला की, पहिल्या याचिकाकर्त्याला सल्ला दिला की योग्य तो दिलासा मिळण्यासाठी पालक व प्रभाग कायद्यांतर्गत अर्ज करावा. त्यानंतर पहिल्या याचिकाकर्त्याने

रतलाम येथील जिल्हा न्यायाधीशांच्या न्यायालयात अर्ज केला की न्यायालयाने याचिकाकर्ते 2 व 3 चे व त्यांच्या मालमत्तेचे पालक म्हणून नेमणूक करावी, असा आदेश दिला. 23 नोव्हेंबर 1949 रोजी दुसरा प्रतिवादी मुशर्रफ जहाँ बेगमचा चुलत भाऊ सुलतान हमीद खान याने याचिकाकर्ते 2 व 3 च्या व्यक्ती व मालमत्तेचे पालक म्हणून नियुक्त करण्याची विनंती केली आणि ५ डिसेंबर,

1949 च्या आदेशाने जिल्हा न्यायालयाने त्यांची पालक म्हणून नेमणूक केली आणि पहिल्या याचिकाकर्त्याने दाखल केलेला अर्ज फेटाळून लावला. रतलाम जिल्हा न्यायालयाने दिलेल्या आदेशाविरुद्ध , मध्य भारत च्या1950 चे अपील क्रमांक 20 अन्वये अपील उच्च न्यायालयात दाखल करण्यात आले होते. हे अपील 29 मार्च 1954 रोजी फेटाळण्यात आले ; उच्च न्यायालयाच्या त्या आदेशाविरुद्ध अधिनियम 136 अन्वये या न्यायालयात अपील करण्यासाठी विशेष परवानगीचा अर्ज 12 नोव्हेंबर 1956 रोजी फेटाळण्यात आला.

दरम्यान, पहिल्या याचिकाकर्त्याने घटनेच्या कलम 32 अन्वये आधीच ठरवून दिलेल्या अनुतोषसाठी या न्यायालयात अर्ज केला होता. या याचिकेवर, .याचिकाकर्ते 2 आणि 3 यांना पक्षकार म्हणून घोषित केले गेले, पहिल्या याचिकाकर्त्याने आरोप केला की तो . त्यांचा नैसर्गिक पालक आणि पुढचा मित्र आहे. स्पष्टपणे, पहिला याचिकाकर्ता अल्पवयीन याचिकाकर्ते 2 आणि 3 चा पुढचा मित्र असल्याचा दावा करू शकत नाही, रतलामच्या जिल्हा न्यायालयाने नियुक्त केलेल्या त्यांच्या व्यक्तीचे आणि मालमत्तेचे पालक असल्याचा दावा करू शकत नाही, जोपर्यंत या न्यायालयाने नोंदवलेल्या कारणास्तव हे अल्पवयीन मुलांच्या कल्याणासाठी मानले नाही की पहिल्या याचिकाकर्त्यास खटल्याप्रमाणे कार्य करण्याची किंवा नियुक्त करण्याची परवानगी दिली जावी (दिवाणी प्रक्रिया संहितेचे अध्यादेश[ओ.] 32 कायदा[आर.] 4 पहा). .जिल्हा न्यायालयाने प्रतिवादी क्रमांक 1 ला पुढचा मित्र म्हणून नियुक्त करण्याचा कुठलाही आदेश दिला नाही तसेच प्रतिवादी क्रमांक 2 ला याचिकाकर्त्या 2 व 3 चा पालक म्हणून काम करण्याची. परवानगी मिळाली नाही.

पहिल्या याचिकाकर्त्याने दाखल केलेली याचिका म्हणजे, दीर्घसूत्री दस्तऐवज आहे. पहिल्या याचिकाकर्त्याने असा दावा केला की जिल्हा न्यायालयाने पालक म्हणून नियुक्त केलेल्या दुसर्या प्रतिवादीचे हित अल्पवयीन मुलांच्या हिताच्या प्रतिकूल आहे आणि प्रतिवादी क्र.2 ने अल्पवयीन मुलांच्या मालमत्तेचा गैरवापर केला आहे आणि तो अल्पवयीन मुलांची काळजी घेत नाही. त्यांच्या हिताच्या विरुद्ध काम करणे आणि जिल्हा न्यायालयातील 'पक्षपातीपणा आणि संगनमत' यामुळे उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशाचे जाणीवपूर्वक उल्लंघन केल्यामुळे याचिकाकर्त्याने असा देखील दावा केला आहे की मध्य भारत राज्य अल्पवयीन याचिकाकर्ते 2 आणि 3 ची मालमत्तेचे रक्षणासाठी पावले उचलण्यास बांधील होता, परंतु प्रथम प्रतिवादीने तसे करण्याकडे दुर्लक्ष केले होते आणि त्यामुळे तोटा भरून काढण्यासाठी स्वतःला जबाबदार ठरवावे लागेल.

या आरोपांवर, पहिल्या याचिकाकर्त्याने सादर केले की अल्पवयीन याचिकाकर्त्यांना वैयक्तिक कायद्यासह लागू असलेल्या कायद्यांच्या समान संरक्षणापासून वंचित ठेवले गेले आणि त्यानुसार भेदभाव केला गेला आणि अशा कारणास्तव त्यांच्या मालमत्तेचा अपव्यय किंवा गैरवापर होण्याचा गंभीर धोका आहे. अल्पवयीन मुलांनी परदेशी अधिवास मिळविला आहे म्हणून त्यांना त्यांचे नैसर्गिक पालक म्हणून त्यांचे नैसर्गिक पालक म्हणून नियंत्रित करणाऱ्या वैयक्तिक कायद्यानुसार त्यांचे अधिकार नाकारता येणार नाहीत, असेही त्यांनी नमूद केले..

राज्यघटनेच्या कलम 32 अन्वये अधिकारक्षेत्राचा वापर करून घटनेच्या भाग 3 ने दिलेल्या अधिकाराबाबत हे न्यायालय अंमलबजावणीसाठी दिलासा देऊ शकते. वैयक्तिक कायद्यांतर्गत आपल्या अल्पवयीन मुलांच्या पालकत्वाचा पहिल्या याचिकाकर्त्याचा कथित अधिकार हा . घटनेने त्याला दिलेल्या मूलभूत अधिकारांपैकी एक नाही; तसेच पालक व प्रभाग कायद्यांतर्गत प्रतिवादी क्रमांक २ ला अल्पवयीन मुलांचे पालक म्हणून नियुक्त करणे हा अल्पवयीन मुलांशी केला जाणारा भेदभाव नाही. दुस-या प्रतिवादीला सक्षम न्यायालयाच्या आदेशाने अल्पवयीन मुलांचे पालक म्हणून नियुक्त केले गेले आणि कायद्यासमोर समानता नाकारणे किंवा कायद्यांचे समान संरक्षण नाकारणे कार्यकारी कारवाई किंवा कायदेशीर प्रक्रियेच्या विरोधात दावा केला जाऊ शकतो परंतु सक्षम न्यायाधिकरणाच्या निर्णयाविरूद्ध नाही. सक्षम न्यायालयीन न्यायाधिकरणाच्या निर्णयामुळे व्यथित झालेल्या व्यक्तीचा उपाय म्हणजे निवारणासाठी दाद मागणे, वरिष्ठ न्यायाधिकरण, जर असेल तर. सध्याच्या खटल्यात अल्पवयीन मुलांच्या व्यक्ती व मालमत्तेचे पालक म्हणून दुसऱ्या प्रतिवादीची नेमणूक करण्याच्या जिल्हा न्यायालयाच्या आदेशाविरुद्ध उच्च न्यायालयात अपील करण्यास प्राधान्य देण्यात आले व ते अपील फेटाळण्यात आले. या न्यायालयात दाद मागण्यासाठी विशेष परवानगीचा अर्जही फेटाळण्यात आला आणि जिल्हा न्यायालयाचा आदेश अंतिम ठरला. जर, ज्या तारखेपासून . अल्पवयीन मुलांच्या पालकाची नेमणूक करण्याचा आदेश आहे, तेव्हापासून घटनांमध्ये आदेशात बदल करणे आवश्यक आहे, पहिल्या याचिकाकर्त्याचा योग्य उपाय म्हणजे राज्याच्या वतीने दिलासा मिळावा म्हणून जिल्हा न्यायालयात अर्ज करावा आणि घटनेच्या कलम 32 अन्वये रिटसाठी या न्यायालयात दाद मागू नये. या न्यायालयाने कलम 136 अन्वये अपील करण्याची विशेष अनुमती देणारा अर्ज फेटाळून लावला आहे. आणि कलम 32 अन्वये रिटसाठी अर्ज करून त्या आदेशाची

पायमल्ली करता येत नाही. प्रकरण 3 द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकाराची अंमलबजावणी ही त्या अधिकाराच्या पुराव्यावर आणि .त्याचे उल्लंघन केल्यासच . हा अधिकार दिला जाऊ शकतो आणि .सक्षम अधिकारक्षेत्राच्या न्यायालयाच्या निर्णयाद्वारे दावा केलेला अधिकार नकारात्मक झाला असेल, तर दिवाणी न्यायालयाचा निर्णय असूनही त्या अधिकाराच्या अंमलबजावणीसाठी राज्यघटनेच्या कलम ३२ अन्वये या न्यायालयात दाखल केलेली याचिका ग्राह्य धरली जाऊ शकत नाही.

मालमत्तेचा गैरवापर केला आहे किंवा ब'च्या निष्काळजीपणामुळे अल्पवयीन मुलांच्या मालमत्तेचे नुकसान झाले आहे, या याचिकेवर प्रतिवादींच्या दायित्वाचे मूल्यमापन करण्यासाठी पहिल्या याचिकाकर्त्याने दावा केलेला दिलासा राज्यघटनेच्या कलम 32 अन्वये याचिकेत नव्हे तर योग्य प्रकारे स्थापन केलेल्या खटल्यात मिळू शकतो. ज्या मालमत्तेत अल्पवयीन मुले आहेत किंवा असू शकतात. पालक आणि पाल्य कायद्याअंतर्गत कार्यवाहीत किंवा दिवाणी न्यायालयातील खटल्यात हक्क निश्चित केला जाऊ शकतो आणि घटनेच्या कलम 32 अंतर्गत याचिकेत नाही.

आमच्या निर्णयात, याचिका पूर्णपणे चुकीची आहे आणि प्रथम याचिकाकर्त्याने वैयक्तिकरित्या देय असलेल्या खर्चासह ती फेटाळली गेली पाहिजे.

याचिका फेटाळली .

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x